

Nr- A83/022

27 mei 1983

DUBBELZINNIGE HOUDING VAN DE SOVJET-UNIE INZAKE ISRAËL

Begin april gaf de Sovjetrussische minister van Buitenlandse Zaken een internationale persconferentie. Aan het slot van de bijeenkomst ging hij in op de situatie in het Midden-Oosten, waarbij hij verklaarde dat de USSR het bestaansrecht van Israël voortdurend heeft erkend en nog erkent. Jammer genoeg gaf de minister niet aan in hoeverre deze erkenning ook het huidige Joodse karakter van Israël betreft, noch maakte hij duidelijk hoe die erkenning gezien moet worden tegen de achtergrond van de voortdurende uithalen van Sovjet-zijde aan het adres van het Zionisme.

DUBBELZINNINGE HOUDING VAN DE SOWJET-UNIE INZAKE ISRAËL

Toen in de tweede helft van de jaren veertig binnen de VN uitvoerig werd gediscussieerd over de toekomst van het toenmalige mandaatsgebied Palestina steunde de Sovjet-delegatie de vestiging van een afzonderlijk Israël naast een Arabische staat Palestina *). Deze steun, die niet in overeenstemming genoemd kon worden met de ook toen aanwezige anti-Zionistische component in de Sovjet-ideologie, moet ongetwijfeld verklaard worden uit de Sovjetrussische wens de beschikking te krijgen over een bruggehoofd in het in die dagen door Engeland en Frankrijk gedomineerde Midden-Oosten. Een principiële instemming met de doelstellingen van het Zionisme en/of het Joodse karakter van de te stichten staat Israël lijkt dan ook niet te mogen worden afgeleid uit het toenmalige standpunt van Moskou.

Tijdens het debat dat in de Veiligheidsraad werd gevoerd nadat de Arabische legers op de Israëlijsche onafhankelijkheidsverklaring in mei 1948 hadden gereageerd met een aanval op de nieuwe staat, veroordeelde de Sovjetwoordvoerder (i.c.) de Arabieren scherp. Zo voegde hij hen toe dat het niet de eerste keer was dat zij een besluit van een VN-orgaan negeerden. Enige dagen later verweet dezelfde spreker de Arabieren zelfs dat zij erop uit waren de "nationale bevrijdingsbeweging van Palestina" (lees : de voor het bestaan van hun nieuwe staat vechtende joden) te onderdrukken.

Een pikante bijzonderheid in dezen is nog dat de USSR behoorde tot de eerste landen, die de onafhankelijke staat Israël diplomatiek erkenden.

De Zesdaagse Oorlog en daarna

In de loop der jaren kwam er een wijziging in de houding van Moskou ten opzichte van Israël. Deze ontwikkeling viel samen met de afnemende invloed van Engeland en Frankrijk in de Arabische wereld en met de verbetering van de Sovjetrussische posities in dat deel van de wereld, niet in het minst in Syrië en Egypte. De banden met deze landen werden steeds hechter in de weken die vooraf gingen aan de Zesdaagse oorlog in juni 1967.

*) Curieus detail is dat de Sovjet-delegatie geleid werd door , die toen USSR-ambassadeur bij de VN was.

Moskou weigerde toen n.l. in te gaan op Westerse en Israëli'sche smeekbeden iets te doen tegen de steeds agressievere opstelling van beide genoemde Arabische staten. De Sovjet-Unie leek integendeel eerder het vuur in die landen nog op te stoken, zeker in Egypte. Zelfs de Egyptische blokkade van de Straat van Tiran, die op 22 mei werd afgekondigd en die door Israël op voorhand als een casus belli was aangemerkt, vermocht de USSR-leiders niet tot matigend optreden te bewegen. Moskou hield strak en stijf vol dat Israël de situatie alleen maar dramatiseerde en dat in werkelijkheid alleen dat land agressieve bedoelingen koesterde *).

Na het uitbreken van de oorlog op 5 juni bleken de Sovjets Pas bereid te zijn mee te werken aan de aanvaarding door de Veiligheidsraad van een ongeclausuleerde staakt-het-vuren-resolutie toen de Arabische nederlaag zich overduidelijk aftekende. Op 10 juni **) verbrak Moskou vervolgens zelfs de diplomatieke betrekkingen met Tel Aviv. Als grond voor dit besluit werd o.m. aangevoerd dat Israël zich schuldig maakte aan voortdurende agressie jegens Arabische staten, dat het oprukte naar Damascus en dat het flagrante inbreuken maakte op resoluties van de Veiligheidsraad. Deze stap van de USSR moet - zeker op dat moment - overigens vooral gezien worden als een gebaar in de richting van Damascus.

Sedertdien zijn de betrekkingen tussen de Sovjet-Unie en Israël verbroken gebleven. Sinds eind 1973 ontmoeten de ministers van Buitenlandse Zaken van beide landen elkaar echter wel weer als de gelegenheid zich voordoet. In november 1975 stemde de USSR in de Algemene Vergadering van de VN voor een resolutie waarin bepaald werd dat het Zionisme een vorm van racisme en rassendiscriminatie is. De EEG-landen stemden tegen deze resolutie o.m. met het argument dat een dergelijke uitspraak het bestaansrecht van de

*) In recente beschrijvingen van die periode wordt het gedrag van de USSR nogal eens gekwalificeerd als dat van een agent-provocateur.

***) Dat was de dag waarop de Israëli's de op de Hoogten van Golan gelegen Syrische stad Kuneitra veroverden, waardoor de weg naar Damascus voor hen open kwam te liggen.

staat Israël ondermijnde. De resolutie werd aangenomen *).

Moskou en de PLO

In de jaren zeventig werden de relaties tussen de Sovjet-Unie en de overkoepelende Palestijnse bevrijdingsorganisatie PLO steeds beter. Dit resulteerde er uiteindelijk in dat in oktober 1981 aan de PLO-vertegenwoordiging in Moskou een diplomatische status werd toegekend. Voorzover bekend heeft Moskou nimmer druk op de PLO uitgeoefend om de uiteindelijke doelstelling van die organisatie - die zoals bekend geen ruimte laat voor het voortbestaan van de huidige Joodse staat Israël - uit haar Handvest te verwijderen.

's persconferentie

Op 2 april j.l. gaf de Sovjetrussische minister van Buitenlandse Zaken in Moskou een internationale persconferentie. Het hoofdthema werd gevormd door de nucleaire ontwapeningsproblematiek. Aan het einde kreeg een Syrische journalist echter gelegenheid de minister te vragen in te gaan op de Sovjet-visie inzake het Israëliisch-Arabisch/Palestijnse conflict. (Overigens moet gezien de wijze waarop het Sovjet-systeem werkt, het onwaarschijnlijk genoemd worden dat het hier om een spontaan opborrelende vraag ging).

begon zijn antwoord met een herinnering aan de steun, die zijn land in die tijd had gegeven aan ^{de} vestiging van een staat Israël naast een Palestijnse staat. De Sovjetrussische visie is sindsdien niet veranderd, zo vervolgde de minister waaraan hij voorts met zoveel woorden toevoegde dat Moskou het standpunt van "die extremistische Arabische kringen die Israël willen elimineren" niet deelt; een dergelijke opinie noemde hij zelfs onrealistisch en onrechtvaardig. In het vervolg van zijn beschouwing voorzag zijn erkenning van de staat Israël echter wel van enige clausules. Zo merkte hij op dat zijn land indertijd voor de vestiging van een vreedzaam en dus geen agressief Israël had gestemd. Volgens hem ondermijnt het beleid, dat Israël reeds lange tijd voert, de politieke en historische basis waarop indertijd velen de oprichting van een onafhankelijke staat Israël steunden.

*) In november 1975 voorzag nog niemand dat en zijn volgelingen anderhalf jaar later in Israël aan de macht zouden komen ; de Arbeiderspartij zetelde toen nog stevig in de regeringskussens.

Andere Sovjetrussische uitlatingen

Op 25 maart werd in een Arabische uitzending van radio Moskou met zoveel woorden gezegd, dat een belangrijk element in de Midden-Oosten-politiek van de Sovjet-Unie wordt gevormd door de steun aan pogingen om de Arabische solidariteit te doen herleven teneinde eenheid van actie te verzekeren in "de gezamenlijke strijd tegen het Amerikaans-Zionistisch-neokapitalistisch complot".

Enige dagen later, op 30 maart, verspreidde het Sovjet-persbureau TASS de tekst van een die dag door de Sovjetrussische regering uitgegeven verklaring. Daarin werd gesteld dat Israël een "piratenactie" aan het voorbereiden is tegen Syrië, en wel omdat dat land "in de huidige omstandigheden het voornaamste obstakel vormt op de weg naar de tenuitvoerlegging van de Israëlische annexatieplannen". Tel Aviv werd ernstig gewaarschuwd "op te houden met vuur te spelen". Sommige commentatoren zien in deze scherpe Sovjetrussische uithaal naar Tel Aviv een parallel met sommige verklaringen die Moskou uitgaf in de weken die voorafgingen aan de Zesdaagse Oorlog. (Opmerkelijk is overigens dat de Sovjetrussische verklaring geen aanduiding bevat omtrent hetgeen de USSR zal doen mocht een oorlog tussen Israël en Syrië werkelijk uitbreken) In een afkeurende reactie op het toen nog in voorbereiding zijnde Israëlisch-Libanese akkoord inzake de terugtrekking van alle vreemde troepen uit Libanon stelde TASS op 9 mei, dat er sprake was van nog steeds toenemende Israëlische bedreigingen tegen Syrië, terwijl in dat verband opmerkelijk genoeg tevens werd gemeld dat ook Jordanië openlijk door Israël werd bedreigd.

Anti-Zionisme comité in de USSR

Temidden van dit in ieder geval verbale geweld aan het adres van Israël maakte TASS op 31 maart melding van de publicatie van een door "vertegenwoordigers van het Sovjet-publiek" ondertekende oproep aan alle Sovjetrussische burgers om krachtig stelling te nemen tegen het Zionisme. "In essentie is het Zionisme", aldus de oproep, "een concentratie van extreem nationalisme, chauvinisme en raciale intolerantie, rechtvaardiging van gebiedsverovering en annexatie, gewapend avonturisme, een cultus van politieke willekeur en straffeloosheid, demagogie en ideologische sabotage, vuile manoeuvres en perfiditeit". Tevens werd er aan herinnerd dat het Zionisme en het beleid

*) Het verdient in dit verband overigens de aandacht dat de TASS-correspondent in Beirut de Syrische troepen in Libanon herhaaldelijk alleen aanduidt als "Syrische leden van de Arabische vredesmacht". Wellicht wil hij op deze wijze suggereren dat de Syrische militairen niet als vreemde troepen zijn aan te merken.

van de Israëliësche regering jegens de Arabieren in VN-resoluties "herhaaldelijk zijn veroordeeld als vorm van racisme", terwijl eveneens werd gesteld dat het "absurd is dat iedere veroordeling door de Sovjet-maatschappij van de agressieve politiek van de leidende kringen in Israël wordt bestempeld als antisemitisme". Het is immers algemeen bekend, zo gaat de oproep verder, dat het Sovjet-volk bestaat uit "echte internationalisten, die resoluut elke vorm van chauvinisme, inclusief Zionisme en antisemitisme, verwerpen". Aan het slot van de verklaring werd opgeroepen om te komen tot oprichting van een 'Anti-Zionisme Comité van het Sovjet-Volk', dat "een bredere strijd tegen de ideologie en de politieke praktijk van het Zionisme mogelijk zal maken, zulks met het oog op de sociale vooruitgang en de wereldvrede". Op 21 april berichtte TASS vervolgens dat het beoogde comité inderdaad was opgericht.

Evaluatie

Vrij algemeen wordt aangenomen dat 's uitspraak tijdens zijn persconferentie vooral is ingegeven door/het Sovjetrussische verlangen betrokken te worden bij het internationale overleg inzake de oplossing van het Israëliësch-Arabisch/Palestijnse conflict. Zijn opmerkingen inzake de voortdurende steun van Moskou voor het bestaansrecht van Israël moeten in deze visie gezien worden als een opening naar Tel Aviv.

Overigens valt op die "voortdurende steun voor het bestaansrecht van Israël" nog wel iets af te dingen. Allereerst lijkt het Sovjet-gedrag in de periode voorafgaand aan de Zesdaagse Oorlog hiermee in ieder geval moeilijk in overeenstemming te brengen : terwijl de toenmalige Egyptische president er n.l. publiekelijk gewag van maakte dat hij uit was op de vernietiging van de staat Israël, werd hij - in ieder geval in het openbaar - nimmer vanuit Moskou teruggefloten. Voorts rijst de vraag of de steun van de USSR aan de anti-Zionisme resoluties van de VN en de oprichting van het anti-Zionisme comité in Moskou zich - zeker op de lange duur - verdragen met een aanvaarding van het huidige Joodse karakter van de staat Israël. Deze vraag klemt teneer als bedacht wordt dat de Sovjet-vrienden in het Midden-Oosten met name zijn te vinden in die kringen, die als extremistisch aanduidde. Ook de teneur van de huidige Sovjetrussische berichtgeving over de situatie in het Midden-Oosten - waarin Israël consequent als oorlogszuchtig wordt afgeschilderd, terwijl de Syrische leiders de vredelievendheid zelve zouden zijn - lijkt in ieder geval niet bepaald dienstbaar te zijn aan het winnen van vertrouwen bij de - bij de tijd en wijle als " en zijn klik" onschreven - Israelische regering.